

Sabina Zejnelagić
Državni univerzitet u Novom Pazaru

UDK 811.111'276.6(497.11)
338.48:81'276.6(497.11)
930.85(497.11)

Kimeta Hamidović
Državni univerzitet u Novom Pazaru

UTICAJ ENGLESKOG JEZIKA NA KULTURU NOVOG PAZARA

Sažetak: Novi Pazar je grad koji se nalazi na jugu Srbije, u regiji poznatoj po svom nazivu Sandžak. U svojoj bogatoj kulturnoj i historijskoj baštini, uticaji nekoliko kultura su vidljivi u ovom gradu. Svaka od njih je ostavila svoj trag, kako u običajima, tako i u pisanim spomenicima ove regije. Engleski jezik kao „lingua franca“ također je ostvario svoj uticaj u ovom gradu. U samom radu bit će razmatrana turistička signalizacija koja je u ovom gradu postavljena skorijeg datuma, preciznije 2012. godine. Nekoliko segmenata bit će razmatrano u samom radu o upotrebi engleskog jezika u informativne svrhe i koliko će ovaj jezik doprinijeti da život u Novom Pazaru bude promijenjen.

Ključne riječi: Novi Pazar, engleski jezik, historija, kultura, spomenici, turistička signalizacija

Uvod

Novi Pazar je grad koji je smješten na jugu Srbije, u regiji poznatoj po svom nazivu Sandžak. Ovaj grad nastao je zvanično pod ovim imenom 1461. godine, i prvi poznati zapisi o Novom Pazaru odnose se na trgovačka dokumenta između Dubrovčana i Bošnjaka koji su tada živjeli na ovom prostoru (Aksić 1996). Prva spominjanja Novog Pazara su u putopisima nekoliko stranaca koji su prolazili kroz gradove ove regije, a koja je bila u sklopu Osmanskog carstva. Osnivač grada je Isa-beg Ishaković, koji je podigao ovaj grad u neposrednoj blizini srednjovjekovnog utvrđenja Trgovište. Pisani dokument koji spominje Novi Pazar datira iz XV vijeka, kada je Malo vijeće Dubrovačke republike odlučilo da postavi svog konzula u ovaj grad. Ova činjenica pokazuje da je grad već bio razvijen i zbog svog izuzetno važnog geografskog položaja, nalazio se na raskrsnici važnih puteva koji su vodili do različitih dijelova svijeta. O Novom Pazaru su pisali poznati putopisci, gdje je čuveni Evlija Čelebija u XVII vijeku zabilježio da je ovo bio jedan od najvećih gradova na Balkanu u to doba.

Turistička signalizacija

Turistička signalizacija predstavlja jedan od podsistema putokazne signalizacije. Jednostavno rečeno, ona se koristi za upućivanje turista i drugih zainteresiranih lica do turističkih objekata i turističkih znamenitosti, dok njena formalna definicija uključuje „...obavješćavanje, odnosno vođenje učesnika u saobraćaju do kulturnih, historijskih, prirodnih i turističkih odredišta, značajnih poslovnih, trgovačkih, sportsko-rekreacionih centara i važnih objekata i uređaja u naseljenim mjestima, te označavanje teritorije države, pokrajine, okruga, opštine i turističkih puteva...“

Turistička odredišta se označavaju znakovima turističke signalizacije (osim turistička putokazna tabla) ukoliko je odredište uvršteno u listu kulturnih, historijskih, prirodnih ili turističkih vrijednosti, odredište od opšteg interesa i dostupno tokom cijele godine, pristup do odredišta siguran i lako dostupan širokom krugu učesnika u saobraćaju kojima je namijenjen, dovoljno parkirališnih mjesta.” (Priručnik za projektovanje puteva u Republici Srbiji 2012: 104). Međutim, ono što predstavlja problem prilikom postavljanja turističke signalizacije jeste kriterijum odabira turističkih sadržaja koji će se označavati turističkom signalizacijom. U priručniku dalje stoji da se

„Na turističkoj signalizaciji natpisi (jezik i pismo) (se) ispisuju u skladu sa važećim zakonskim propisima i srpskim standardima. Natpisi se mogu ispisati i na jednom stranom jeziku... Znakovi turističke signalizacije se postavljaju u blizini turističkih odredišta, a najmanje na posljednjoj raskrsnici sa pristupnim putem koji vodi direktno do turističkog odredišta. Za turistička odredišta od izuzetnog i velikog značaja, znakovi turističke signalizacije mogu se postaviti i na prethodnim važnim raskrsnicama, kao i duž putnih pravaca” (Ibid 104).

Primjer znaka turističke putokazne table dat je na slici 1, koji sadrži uporedo natpis na srpskom i na engleskom jeziku. Kao što se vidi sa slike 1, više turističkih putokaznih tabli postavljeno je na jedan, zajednički stub, i u skladu sa gore navedenim priručnikom, sve table su jednakih dimenzija (Ibid 106).

Slika 1. Turistička pokazna tabla u Novom Pazaru, pored Sebilja.¹

¹ Sebilj ili sebil je arapska riječ koja znači put, ali kao izraz označava dobrotvornu, vrlo staru instituciju, fontanu posebnog oblika na trgovima, na kojoj je sebiljdžija zahvatao vodu iz korita i besplatno napajao žedne.

Kao što se može vidjeti sa slike, ova pokazna tabla se nalazi u samom centru Novog Pazara i postavljena je u novije vrijeme, tj. 2012. godine. Time se pokazuje da je uticaj engleskog jezika u ovom segmentu kulture ovog grada skorijeg datuma. U Novom Pazaru se nalaze još dvije ovakve pokazne table, i to ispred gradskog Muzeja „Ras” (Slika 2) i ispred Bedema², na samom mostu (Slika 3). Sve tri pokazne table istih su oznaka i pokazuju pravce ka najpoznatijim islamskim i hrišćanskim kulturno-historijskim spomenicima u Novom Pazaru.

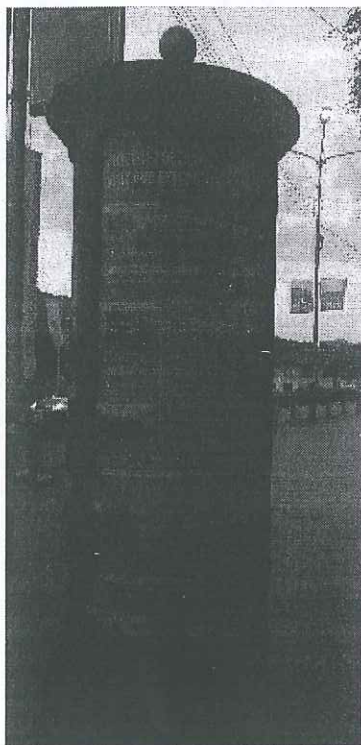
Slika 2. Turistička pokazna tabla u Novom Pazaru, ispred Muzeja „Ras”.

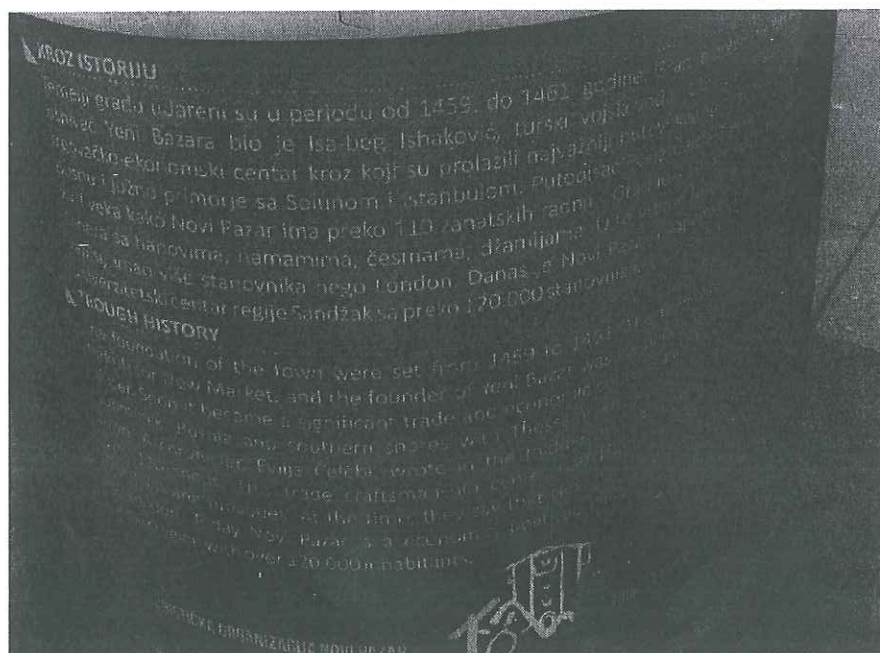
Slika 3. Turistička pokazna tabla u Novom Pazaru, ispred Bedema.

² Bedem je gradska tvrđava sa Kulom motriljom, nalazi se na desnoj obali rijeke Raške, a služila je za odbranu grada od napada.

Poseban turistički informacioni stub se nalazi na ulgu, preko puta zgrade opštine i jedini je ovakav znak u ovom gradu. Po svom obliku i veličini, drugačiji je od ostalih i sadrži kratku historiju Novog Pazara (Slike 4a. i 4b). Zajednička odlika svih njih, koja je ujedno i predmet ovog rada, jeste da su informacije date prvo na srpskom, a potom na engleskom jeziku. Pismo koje se koristi je latinica, dok su boje koje su korištene u skladu sa važećim zakonima Republike Srbije.

Slika 4a. Turistički informacioni stub sa kratkom historijom Novog Pazara.

Slika 4b. Turistički informacioni stub sa kratkom historijom Novog Pazara (izbliza).

Engleski jezik i njegov uticaj

Engleski jezik je postao jedan od fenomena druge polovine dvadesetog vijeka stekavši status globalnog jezika koji se koristi u mnoge svrhe (Crystal 2012; Seidlhofer 2001). Bez obzira na pozitivne interakcije, kao i tenziju koju to izaziva između lokalnog i globalnog nivoa (Canagarajah 2006), svjedoci smo da ovakav razvoj stvari ima ozbiljne lingvističke, društveno-kulturne, ideološke, političke i mnoge druge implikacije. Tokom svog razvoja i širenja engleski jezik je igrao i još uvijek igra različite uloge u životima pojedinaca, kao i cijelih društvenih zajednica, od marginalizacije do pružanja šanse za brži rast i razvoj (Modiano 2001).

Posljednje decenije bilježe nevjerovatno akademsko interesovanje za pitanja u vezi sa razvojem engleskog jezika, procesom njegovog širenja, implikacijama, kao i posljedicama ovih dešavanja (Osmjanski 2014).

Engleski jezik se u modernom dobu smatra „lingua franca”, odnosno, jezikom koji je neutralan i služi kao sredstvo komunikacije govornicima koji su različitog porijekla. Sociolingvistički aspekt ovog jezika se ogleda u njegovom opšteprihvaćenom korištenju, gdje se također mora imati u vidu i lingvistički uticaj ovog jezika.

Grcega (Grzega 2005: 57) objašnjava potrebu za postojanjem globalnog jezika komunikacije iz socioekonomskog ugla, tj. dva ključna elementa, svjetskog mira i ekonomske dobrobiti. Naime, ukoliko se uzme u obzir da su obrazovanje, sloboda, bogatstvo i sreća vrijednosti kojima se teži širom svijeta, uloga jezika, pa samim tim i lingvistike, ne smije biti podcijenjena.

Uticaj globalnog jezika kao sredstva za razmjenu informacija na svjetski mir, izražavanje osjećanja i kulturnih vrijednosti nije zanemarljiv, ukoliko smatramo da je mir osiguran osjećanjem da se pripada zajedničkoj kulturi i da svi imaju jednaka prava.

Ekonomski rast i rast turizma je obezbijeđen konkurencijom i inovativnim idejama čije će širenje podržati globalni jezik. Sa druge strane, činjenica je da je globalni mir ugrožen ukoliko su ograničene slobode govora. U tu svrhu je promoviranje jezika etničkih grupa, kao i nacionalnih i regionalnih jezika neophodno, što će se indirektno povoljno odraziti i na globalni ekonomski rast (Osmjanski 2014).

Susret dviju kultura i njihova vrijednost

Kao što je ranije navedeno u radu, Novi Pazar je grad gdje se susreću mnoge kulture, i engleski jezik doprinosi da još jedan jezik i pismo budu vidljivi u ovom gradu.

Slike 5. i 6. prikazuju kulturno-historijske spomenike koji se mogu naći na ovom području i također su napisani na srpskom i engleskom jeziku. Naravno, spomenici u ovom području obuhvataju islamsku kulturu, kao i hrišćansku, i stoga je bogatstvo i prisustvo obiju kultura nemjerljivo na ovom području.

Slika 5. Islamski kulturno-historijski spomenici u Novom Pazaru.

Slika 6. Hrišćanski kulturno-historijski spomenici u Novom Pazaru.³

³ Primjećuje se da se na slici 6. nalaze dva spomenika islamske kulture – *Altun-alem džamija* i *Isa-begov hamam*, dok su ostali spomenici hrišćanske kulture.

Svaki od navedenih spomenika svjedoci vjekovnoj historiji ovog grada i stoga predstavlja nemjerljivo kulturno i historijsko nasljeđe. Odluka da njihovi nazivi budu prevedeni na engleski jezik svakako da sadrži nekoliko aspekata u sebi:

- informativna vrijednost
- turistička vrijednost
- popularistička vrijednost
- marketinška vrijednost
- ekonomska vrijednost
- internacionalizacija ovog područja
- globalizacija i praćenje sveopštih trendova u svijetu.

Model višejezičnosti na taj način sve više dobija na značaju, a ideja o tome nije nova. Bugarski je čak naziva „novim svjetskim lingvističkim poretkom“ (2009: 18). Sam bilingvizam postaje uveliko prevaziđen model, te se Herbert Krajst (Herbert Christ) još osamdesetih godina dvadesetog vijeka zalagao za takozvanu individualnu višejezičnost kao uslov razumijevanja u Evropi.

Multilingvizam i multikulturalnost danas predstavljaju temelj evropske jezičke politike, a Bugarski primjećuje da je u tom pogledu ona usmjerena na nadiranje engleskog jezika i anglofone, posebno američke, kulture (2009).

U prilog ideji višejezičnosti ide kako princip slobodne privrede i trgovine, koji obezbjeđuje nova multikulturalna i višejezična tržišta, tako i istovremena pojava da se građani na lokalnom nivou sve više identifikuju sa svojom državom, kulturnim osobenostima i dominantnim vjerskim opredjeljenjem. Spremnost za prihvatanje drugog, globalnog i s druge strane, utemeljenost u lokalnom kao odgovor lokalnog na pritisak globalnog, sociolog Ronald Robertson (Ronald Robertson) početkom devedesetih godina dvadesetog vijeka naziva glokalizacijom (Robertson 1995; Osmjanski 2014).

Zaključak

Jedno od osnovnih obilježja grada Novog Pazara jeste multikulturalizam odnosno visok stepen zajedničke nastanjenosti više kultura koje vijekovima žive u ovom gradu. Iako je u radu prikazan samo jedan segment ovog osnovnog obilježja, jasno je da Novi Pazar i regija Sandžak jasno prate promjene kako u prostoru, tako i u vremenu. Ova dva aspekta, prostor i vrijeme, ostat će nepobitni svjedoci dešavanja koja se ne mogu promijeniti.

Upravo zbog ove činjenice, od posebnog je značaja naglasiti da se grad Novi Pazar u svojoj historijskoj dinamici i razvoju može okarakterisati kao jedan moderan grad. Naravno, upotreba engleskog jezika i u turističke svrhe, koja je sasvim mali dio života ovog grada i njegovog razvoja, jasno pokazuje da ovaj grad pored bogate prošlosti, također ima bogatu sadašnjost, a samim tim, i lijepu budućnost.

Literatura:

1. Aksić, N. (1996). *Glasnik Etnografskog instituta SANU LXVI*. (217-234). Beograd: SANU.
2. Bugarski, R. (2009). *Evropa u jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vijek.
3. Canagarajah, A. S. (2006b). Negotiating the local in English as a lingua franca. *Annual Review of Applied Linguistics*. 26, 197-218.
4. Crystal, D. (2012). A global language. In P. Seargeant, J. Swann (eds). *English in the world: history, diversity, change*. (151-177). London: Routledge.
5. Grzega, J. (2005). Reflections on Concepts of English for Europe British English, American English, Euro-English, Global English. *Journal for EuroLinguistics*. 2, 44-64.
6. JP Putevi Srbije (2012). *Priručnik za projektovanje puteva u Republici Srbiji*. Beograd: Javno preduzeće Putevi Srbije.
7. Modiano, M. (2001b). Euro-English: A new variety of English. *English Today*. 68, 17(2), 13-14.
8. Osmjanski, V. (2014). Koncept engleskog jezika kao *lingua franca* i njegova percepcija u akademskoj zajednici u Srbiji, doktorska disertacija.
9. Seidlhofer, B. (2001). Mind the gap: English as a mother tongue vs. English as a lingua franca. *Views*. 9(1), 51-68.

Sabina Zejnelagić

The State University of Novi Pazar

Kimeta Hamidović

The State University of Novi Pazar

INFLUENCE OF ENGLISH LANGUAGE ONTO THE CULTURE OF NOVI PAZAR

***Abstract:** Novi Pazar is a town in the south of Serbia, in the region known for its name of Sanjak. In its rich historical and cultural heritage, the influences of several cultures are visible in this town. Each of them has left its trace, both in customs and in written monuments of this region. English language as a “lingua franca” has also gained its influence in this town. In the very paper, tourist signalisation shall be discussed that was placed in this town of a recent date, more precisely in 2012. Several segments shall be reconsidered in the very paper on the use of the English language in informative purposes and how much this language shall contribute to the life of Novi Pazar to be changed.*

***Key words:** Novi Pazar, English language, history, culture, monuments, tourist signalisation.*